

מרדכי שעכטער

די געוויקסן־וועלט
אין יידיש

יידישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט - יוואָ

ניו־יאָרק 2005

אילוסטראציעס פֿון:

אל. סאַקאַלאָווסקי, באַטאַניק: האַנטביכל פֿאַרם צווייטן קאַנצענטר פֿון אַרבעטשול.
יודיש: ל. פֿרוסמאַן און י. שטשופּאַק. קיעוו, 1928.

ISBN # 0-914512-49-8

מנין משפחה איז אַ וואָלד פֿון ביימער אַלערליי:
דער טאַטע - אַ דעמב,
די מאַמע - אַ סאַסנע,
די פֿעטערס זענען אַלשינעס,
די מומעס זענען יאָדלעס,
און מיר, די קינדער - קלאַגנדיקע ווערבעס.

י. פּאַפּיערניקאָוו
פֿון זײַן „די זון הינטער מיר“

א וואָרט פֿרײַער פֿונעם אַרויסגעבער

מיט גרויס פֿרייד דערלאַנגען מיר דעם לייענער דעם האַנטבוך די געוויקסן וועלט אין ייִדיש פֿון ד״ר מרדכי שעכטער. דאָס האָט ער אָנגעהויבן צוגרייטן נאָך העט אין די 1960ער יאָרן, נאָר צוליב פֿלערליי סיבות האָט עס נישט געקענט פֿרײַער אַרויסקומען. די הויפטטיילן פֿונעם ווערק זענען פֿאַרטיק געוואָרן סוף 1970ער; די אַרײַנפֿירן־טיילן – אין די 1990ער. אַז ד״ר שעכטער האָט, קודם צוליב איבערגעלאָדנקייט און שפעטער צוליב פֿיזישער שלאַפֿקייט, עס נישט געקענט דערפֿירן צון אַ גמר, איז עס געפֿאַלן אויף אונדז. קומט דעם ייִוואָ אַ שבת פֿאַרן גמר; אַ גרעסערער ייִשריכוח קומט דעם הויפט־מיטאַרבֿעטער, דוד בראַן (איצט: מאַסאַטשוסעטסער טעכנאָלאָגיע־אינסטיטוט); און דערעיקרשט – דעם צו־נויפֿשטעלער אַליין.

למען־ידעו: מיר האָבן געלייענט קאַרעקטור פֿון די אַרײַנפֿיר־טיילן (דער הויפטטייל, דער גלאַסאַר, איז אויסגעפֿאַרטיקט געוואָרן נאָך בימי שרייבמאַשין און איז שוין לאַנג „פֿאַ קאַרעקטורזשע“); און אויף אַלץ אויפֿגעפֿאַסט בשעתן דרוקן. מיר האָבן זיך נישט אונטערגענומען צו דערהינטיקן דעם טעקסט, וועט דער לייענער זען, אַז טייל פרטים זענען פֿאַרעלטערט (אַט, למשל, באַדאַנקט דער צונויפֿשטעלער „עם פֿל הנערים“ סײַ די וואָס לעבן ביזן היינטיקן טאַג, סײַ די, וואָס זענען פֿאַר די לעצטע יאָרן אַוועק פֿון דער וועלט). צוליב טעכנישע סיבות איז דער מקורים־ווייזער געבליבן אַ נישט־פֿאַרענדיקטער – ער דערגייט בלויז ביז בית־לאַמיר נאָר דערלעבן אַ צווייטע אויפֿלאַגע, וועלן מיר אַלץ אַרײַננעמען בלינד־.

די לייענערס וועלן אויך מוזן האָבן אַינזעעניש פֿאַר דעם, וואָס די נײַערע חלקים, וואָס מע האָט זיי אויסגעקלאַפט אויפֿן קאַמפּיוטער, האָבן אַן אַנדער פנים פֿון די, וואָס מע האָט נאָך געמאַכט אויף דער שרייבמאַשין. דאָס וועט זיי, דאַכט זיך, גאָר נישט שטערן – זיי דאַרפֿן נאָר געדענקען, למשל, אַז די ווערטער וווּ מע האָט אויפֿן קאַמפּיוטער געשריבן מיט קורסיוו האָט מען אויף דער שרייבמאַשין נאָך געמוזט אונטערשטרייכן.

איז דער האַנטבוך איצט אַ רשות־הרבים, פֿון אַלע וואָס וועלן אים לייענען. איז מאַכט אַ שהחינו און לייענט געזונטערהייט!

פֿאַרן ייִדישן וויסנשאַפֿטלעכן אינסטיטוט – ייִוואָ

ד״ר הערשל גלעזער

מאַרץ 2005

תוכן

4	א וואָרט פֿרײַער פֿונעם אַרויסגעבער.....
7	I. אַרײַנפֿיר-טיילן
8	1. אַ וואָרט פֿרײַער.....
11	2. הקדמה.....
14	3. אַרײַנפֿיר: וועגן באַטאַנישער טערמינאַלאָגיע.....
14	א. דער נאָמען פֿון אַ געוויקס.....
15	ב. די צוגעהערִיקייט פֿון אַ געוויקס.....
16	ג. אַלטס און נײַס אין דער ייִדישער באַטאַנישער נאָמענקלאַטור.....
	ד. פשוט-פֿאַלקישע נאָמענקלאַטור און סיסטעמאַטישע טערמינאַלאָגיע.....
25
29	II. אינסטרוקציעס פֿאַרן באַניצער
30	1. ווי זיך צו באַגיין מיט געוויקסן-וועלט אין ייִדיש.....
32	2. וועגן דרישפראַכיקן ווערטערביכל ליטיניש-ענגליש-ייִדיש.....
34	3. דער שליסל פֿון פֿרט־נעמען.....
36	4. דער געאָגראַפֿיש־עטנישער זוכצעטל.....
44	5. וועגן געוויקסן און מקורים-ווייזער.....
44	א. זיין מהות.....
45	ב. דער סדר.....
46	ג. דער אופֿן פֿאַררופֿן זיך אויף מקורים.....
47	ד. די אָפּשיקן.....
48	ה. קירצונגען און סימבאָלן.....
49	III. שפראַכיקע אָנווייזן
50	1. דער גראַמאַטישער מיין.....
52	2. דאָס לשון-רבים.....
54	3. דער אַרויסרעד.....
55	4. אויסלייג: אַרטאָגראַפֿישע און מאָרפֿאָלאָגישע וואַריאַנטן.....
57	IV. דיין-חשבון פֿונעם צונויפֿשטעלער
58	1. אויסגעניצטע מקורים.....
58	א. דאָס גערעדטע ייִדיש.....
59	ב. דאָס געשריבענע ייִדיש.....
62	2. אידענטיפֿיציר-פראָבלעמען.....
62	א. בײַם עטנאָבאַטאַנישן טערמין.....

64	ב. ביים ענגלישן טערמיין.....	64
64	ג. ביים אינטערנאַציאָנאַלן טערמיין.....	64
67	3. נאַרמיר־פּראָבלעמען.....	67
	א. דאָס לשון פֿונעם קאַלאָניסט צי פֿונעם באַטאַניק־	
67	און ייִדיש־לערער.....	67
71	ב. היקף, סכום און אַנדערע פּראָבלעמען.....	71
	V. סימבאָלן, קירצונגען און מקורים: ביבליאָגראַפֿיע און אינפֿאָרמאַטאָרן,	
75	הוספֿות צו דער ביבליאָגראַפֿיע.....	75
157	VI. די מערשפּראַכיקע טייל.....	157
158	1. דאָס ליטיניש־ענגליש־ייִדישע טאַקסאָנאָמישע ווערטערביכל.....	158
287	2. דער מקורים־ווייזער א.....	287
339	דער מקורים־ווייזער ב.....	339
383	הוספֿות צו די מקורים־ווייזערס.....	383
384	תיקון־טעות צום מקורים־ווייזער א.....	384
	VIII. English SectionVII	
	1. PrefaceVIII	
	2. Introduction: Yiddish Botanical TerminologyXI	
	3. GuidelinesXXXVII	
	4. English Index to the Latin-English-Yiddish Taxonomic DictionaryXXXIV	